

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ КЛАСТЕРАМИ В УКРАЇНІ

Досліджено типові варіанти проведення кластерної політики у залежності від ролі держави. Проаналізовано світовий досвід реалізації державної кластерної політики. Визначено складові державного регулювання економіки регіону. Виявлено чинники повільного створення кластерів в Україні.

Ключові слова: туристський кластер, конкурентоспроможність регіону, державне управління, кластерні ініціативи, кластерна політика.

Постановка проблеми. Вивченню діяльності кластерних утворень присвячено багато наукових праць. Проте, на сьогодні в Україні немає жодного кластера, який би успішно функціонував і мав конкурентоздатність на міжнародному ринку, зокрема на ринку туристичних послуг.

За допомогою кластерного підходу органи державного управління можуть підвищити конкурентоспроможність регіону на основі ефективної соціально- економічної політики на державному рівні.

Як учасник кластера влада може краще розуміти ринкові тенденції шляхом аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів відповідно до політичної ситуації в країні. Крім того, в рамках кластера влада може реалізовувати ініціативи щодо стимулювання діяльності приватного сектору.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню механізму створення та функціонування кластерів присвятили свої роботи багато вчених. Серед вітчизняних економістів особливої уваги заслуговують роботи Михайліченко Г.І., у яких висвітлено формування інноваційних туристичних кластерів як конкурентної переваги розвитку регіону.

Актуальні також дослідження економіста Білеги О.В., у яких проаналізовано державні механізми формування мережевих структур кластерного типу в економіці України.

Особливої уваги заслуговують дослідження Карпенко О.О., у яких проаналізовано світовий досвід кластероутворення. Наукову цінність становлять роботи вчених Федотової Ю. В., Музиченко-Козловської О.В., Смоленюк Р.П. у яких автори обґрунтовують важливість ролі органів державного управління у здійсненні процесів кластеризації. Проте, у вітчизняній науковій літературі повною мірою не розкрито особливості державного управління туристичними кластерами.

Невирішені частини проблеми. В сучасних умовах політика держави щодо просування інноваційних заходів управління туристичним кластером може бути суттєвим фактором зміцнення конкурентоздатності національної економіки. Попри зростаючий інтерес до нових інноваційних шляхів пошуку підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів та сфер економічної діяльності, мережеві структури кластерного типу в Україні ще не є розвиненою формою господарювання.

Мета статті. Метою статті є виокремити особливості функціонування кластерних

структур в умовах запровадження урядових кластерних ініціатив та аналіз їх впливу на підвищення конкурентоспроможності регіону. Поставлена мета обумовила вирішення наступних завдань:

- виявлення типових варіантів проведення кластерної політики у залежності від ролі держави;
- дослідження світового досвіду реалізації державної кластерної політики;
- визначення основних складових державного регулювання економіки регіону;
- виявлення чинників повільного створення кластерів в Україні.

Результати дослідження. Туристичні кластери формуються на основі туристичних активів регіону і складаються з підприємств різних сфер, пов'язаних з обслуговуванням туристів, наприклад, туристичних операторів, готелів, сфери громадського харчування, виробників сувенірної продукції, транспортних підприємств тощо [1]. Кластер дозволяє сфокусувати проблеми і сильні сторони сектора економіки, зокрема [2]:

- поліпшується кадрова забезпечення;
- з'являється інфраструктура, умови для досліджень і розробок;
- знижуються витрати;
- з'являються можливості для більш успішного виходу на міжнародні ринки,
- формується основа, базис для одержання додаткових конкурентних переваг, зумовлених не властивостями товару, послуг, а наявністю розвинених систем просування товару; управлінських рішень на основі вивчення змін зовнішнього середовища.

Держава впливає на туристично-рекреаційну діяльність переважно через законодавчі та нормативно-правові акти, до яких в Україні належать: Конституція України, Закон України "Про туризм", Закон України "Про внесення змін до закону "Про туризм", Закон України "Про курорти", Господарський кодекс України, Положення "Про Державну службу туризму та курортів України" тощо.

Метою державного управління туристичною галуззю є координація та контролювання діяльності суб'єктів туризму з урахуванням завдань та напрямів розвитку, а також для виконання економічних програм.

До державних важелів стимулювання інноваційного розвитку туризму належать [3, с.122]:

- регіональна спрямованість державної політики, адже на місцевому рівні формується інфраструктура, соціальне та конкурентне середовище надання туристичних послуг;
- комплексний характер регіональних систем туризму з формуванням новітніх ноосферних інструментів розвитку туризму;
- соціально-господарські інструменти, екологічна безпека.

Виділяють типові варіанти проведення кластерної політики у залежності від ролі держави (рис. 1). М. Енрайт розглядає чотири типи кластерної політики, що відрізняються способами її здійснення: каталітична, підтримуюча, директивна, інтервенціоналістська [4, с.147]. Також розглядають типи кластерної політики в залежності від особливостей господарського механізму, виділяючи ліберальну та дирижистську [5].

Рис.1. Види кластерної політики

Джерело: розроблено на основі даних: [4, с.147].

Враховуючи те, що кластеризації в регіонах України знаходиться на початковому етапі свого розвитку, а також наявність суттєвих бар'єрів, які стримують цей процес, найбільш ефективним типом кластерної політики на сьогодні є дирижистська, що спрямована на реалізацію власних конкурентних переваг з урахуванням пріоритетів подальшого економічного розвитку.

Кожна держава має свої характерні риси функціонування кластерів, специфіку їхньої

організації та функціонування. Так, форми державної підтримки у провідних країнах світу зазначено у табл. 1.

Таблиця 1

Світовий досвід реалізації державної кластерної політики

Країна	Форми державної підтримки
США	надання податкових кредитів та пільгове оподаткування підприємств-учасників кластерів підтримка науково-технологічної співпраці.
Італія	підтримка виходу кластерів на міжнародний ринок; просування товарів власного виробництва; регулювання ринку праці; надання пільг на експорт товарів.
Фінляндія	розвиток інноваційної політики; сприяння співпраці університетів, державних і приватних підприємств; інвестування НДДКР; надання кредитів.
Японія	заохочення розвитку вузькоспеціалізованих регіонів; залучення сучасних технологій; стимулювання венчурного бізнесу та інноваційної діяльності; оптимізація оподаткування

Джерело: розроблено на основі даних: [6, с.45]

Виходячи з аналізу світового досвіду сприяння розвитку кластеризації державним органам України доцільно керуватися такими положеннями кластерної політики:

- розподіл повноважень між державними, регіональними та місцевими органами влади щодо розробки та реалізації програм соціально-економічного розвитку територій;
- вдосконалення нормативно-правової бази кластерної політики;
- фінансування інноваційних заходів та розробок, спрямованих на розвиток кластерів;
- підтримка бренду національних кластерів на міжнародному рівні;
- залучення до співпраці кваліфікованих спеціалістів, щодо реалізації кластерної політики.

В ході дослідження виявлено, що причинами повільного створення кластерів в Україні є:

- нестабільна політична та економічна ситуація в Україні;
- недосконала нормативно-законодавча база щодо створення та функціонування туристичних кластерів;
- недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватись у великі виробничі системи;
- невеликий досвід функціонування кластерів в Україні;
- відсутність кваліфікованих фахівців щодо реалізації кластерних ініціатив;
- низький туристичний імідж України у світі [3].

Висновки. Незважаючи на визнання туризму в Україні пріоритетною сферою економічної діяльності, він не може поки що конкурувати на міжнародному ринку. Ефективне функціонування туристичної галузі можна забезпечити, створивши дієву систему комплексного державного управління. Воно передбачає встановлення пріоритетних напрямів розвитку економіки, здійснення туристичного районування для розвитку туризму в межах регіонів, які мають достатній природний та історико-культурний

потенціал, розрахунок граничнодопустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище.

Виділяють типові варіанти проведення кластерної політики у залежності від ролі держави: каталітична, підтримуюча, директивна, інтервенціоналістська, ліберальна та дирижистська. Враховуючи те, що кластеризації в регіонах України знаходиться на початковому етапі свого розвитку, а також наявність суттєвих бар'єрів, які стримують цей процес, найбільш ефективним типом кластерної політики на сьогодні є дирижистська, що спрямована на реалізацію власних конкурентних переваг з урахуванням пріоритетів подальшого економічного розвитку.

Виявлено, що держава як в особі уряду, так і в особі регіональних і муніципальних органів влади, може впливати на розвиток кластерів за рахунок наступних факторів:

- підтримка розвитку кваліфікованих трудових ресурсів;
- збільшення інвестицій у високотехнологічну інфраструктуру;
- закупівля продукції кластера;
- здійснення маркетингових дій для просування продукції кластера;
- ініціювання участі в різних регіональних програмах розвитку.

В процесі дослідження виявлено, що складовими державного регулювання економіки регіону є:

- здійснення спеціалізованих наукових досліджень;
- розміщення і проектування туристичних об'єктів;
- контролювання забруднення довкілля, що перешкоджає функціонуванню туризму;
- вивчення можливостей використання туристичних територій враховуючи граничнодопустиму місткість щодо прийому і розміщення туристів.

Література.

1. Михайліченко Г.І. Формування інноваційних туристичних кластерів як конкурентної переваги розвитку регіону // Збірник наукових праць "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2012. - С.341-349.
- 2.Смоленюк Р.П. Формування кластерно-кооперативної моделі розвитку сільського господарства // Науково-виробничий журнал «Економіка та інноваційний розвиток національного господарства». – 2013. - С.17-24.
3. О.В. Музиченко-Козловська, А.В. Музиченко-Козловський. Розвиток системи державного управління туристичними кластерами. [Електронний ресурс]: Національний університет "Львівська політехніка". - 2011. – С.120-125. // Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12300/1/017_Rozvitok%20sistemi%20derzh_120_125_706.pdf
4. Білега О.В Державні механізми формування мережевих структур кластерного типу в економіці України // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 2 (53). – С. 146-150
5. Федотова Ю. В. Роль органів державного управління у здійсненні процесів кластеризації на макро- та мезоекономічному рівнях / Ю. В. Федотова // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. - 2014. - Вип. 113. - С. 240 - 245.
6. Карпенко О.О. Аналіз світового досвіду кластероутворення// Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. - № 36. С 41-46.

References.

1. Mikhailichenko H.I. Formation of innovative tourism clusters as a competitive advantage of the region // Proceedings of "Management and Entrepreneurship in Ukraine: problems and stages of development. - 2012. - P.341-349.
- 2.Smolenyuk R.P. Formation of cluster-operative model of agricultural production // Scientific journal

"Economics and innovative development of the national economy." - 2013 - P.17-24.

3. OV Muzichenko-Kozlovsky, A. Muzichenko-Kozlovsky. The development of public administration tourist clusters. [Electronic resource]: National University "Lviv Polytechnic". - 2011. - P.120-125. // Access: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12300/1/017_Rozvitok%20sistemi%20derzh_120_125_706.pdf

4. A.V. Bileha. State mechanisms of network structures such cluster in the economy of Ukraine // Journal of Social and Economic Research. - 2014 - Vol. 2 (53). - P. 146-150

5. V. Fedotov. The role of government in the implementation process of clustering at the macro and mezo-economic level / V. Fedotov // utilities city, scientific and technical collection. - 2014 - Vol. 113 - P. 240 - 245.

6. Karpenko A.A. Analysis of international experience of cluster formation // Bulletin of Economics and transportation industries. - 2011. - № 36. P. 41-46.

Гусарова М. Ю., аспирант
ЧНУ им. Б. Хмельницкого, Черкассы

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ КЛАСТЕРАМИ В УКРАИНЕ

Исследованы типичные варианты проведения кластерной политики в зависимости от роли государства. Проанализирован мировой опыт реализации государственной кластерной политики. Определены составляющие государственного регулирования экономики региона. Выявлены факторы медленного создания кластеров в Украине.

Ключевые слова: туристский кластер, конкурентоспособность региона, государственное управление, кластерные инициативы, кластерная политика.

Maryna Hysarova, postgraduate
Cherkassy National University named after Bohdan Khmelnytsky

IMPROVEMENT MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION CLUSTER IN UKRAINE

Studied common variations of cluster policy, depending on the role of the state. Analyzed world experience implementing of state cluster policy. Identified the components of state regulation of the regional economy: carrying out specialized research, placement and design of tourist sites, controlling pollution that interferes with the functioning of tourism, studying the possibilities of using tourist areas. Identified factors of slow creation of clusters in Ukraine. Revealed that the government can influence the development of clusters by supporting the development of skilled manpower, increasing investment in high-tech infrastructure, purchasing cluster products, initiating participation in various regional development programs.

Keywords: tourism cluster, competitiveness of the region, public administration, cluster initiatives, cluster policy.